

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2021.2.7>

Смирна Леся Володимирівна,

доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України
ORCID ID: 0000-0002-0483-1915
lsmyrna@naqa.gov.ua

ОЛЬГА ПЕТРОВА НА МИСТЕЦЬКІЙ ТА ЖИТТЄВІЙ СЦЕНІ

Тримаючи в руках макет нової книги Ольги Петрової, намагаюся згадати, коли ми познайомилися, хоч здається, що знайомі були завжди, скільки себе пам'ятаю.

Студенткою факультету теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури (НАОМА) випадково завітала до галереї сучасного мистецтва «Ірена» на виставку з незвичною назвою «Я клоун», яка відбувалася, як підказує мережа і ця книжка, 1996 року. І назва була незвична, і контент оригінальний. Це не був, здається, день відкриття, але в залі зустрілася жінка, обличчя якої було розгримоване на зразок маркованих контурів зі «Спортсменів» Малевича. Роботи на самій виставці не дуже запам'яталися, оскільки не лишала байдужою самопрезентація художниці, яка почувалася не так автором, як учасником своїх робіт. З побоюванням подумалося: ось Ольга Миколаївна розгримувється, і візія загадковості зникне.

Звісно, нічого не зникло. І згодом багато виставок Петрової довелося побачити, багатьма її роботами захопитися, але оте перше відчуття, що художник і результати його праці чимось докорінно пов'язані, – це відчуття невідступне на будь-якій презентації творчості Ольги Петрової. Своім життям як грою, власним неабияк «закрученим» ставленням до світу, вона творить міф про себе і свою творчість, ба більше – про свої творчі можливості – робити щось, що виходить за рамки особистісної презентації й при цьому лишати відчуття самосправжності.

Ольга Петрова ретельно препарує усілякі моделі подібних метаморфоз, навіть визнаючи доречність вимушених перевтілень, якщо вони передбачають мистецьку гру, а не гру з життям і загравання з демонічним сенсом доби. Справжній митець той, хто попри геноцидні нажахи, заборони, несприйняття каже собі: я це можу, я це зроблю.

Тож чи не зробити б їй ілюстрації до «Боже-ственної комедії»?

І виникає занурена у світовий контекст ілюстрування Данте графічна серія 1970–1974 років, яку можна вважати витонченою спробою виходу з арт-хаусної репрезентації на щабель «великого часу» (Бахтін). Вже тоді, у першій половині брежнєвських 70-х, у роботах цієї серії карбовано спробу втечі за межі оточуючої радянської реальності, у метафізично-середньовічний простір світової літератури, вигадки, фантазії, іронії та гротеску, що споріднює їх з творами Дюрера, а також політипажами Гюстава Доре та Агіна з Бернадським. Приміром, графічний аркуш «Бертран де Борн», на якому зображено наче відрубану голову Івана Драча, а також аркуші «Нікчемні», «Геріон», «Ліс самогубців» та інші карбують – кожна в свій композиційний спосіб – не лише історико-міфологічні смисли, а й являють метафору творчого відсторонення митця від контексту, що його оточував.

Не раз Петрова згадує, що після листа академіка Василя Касіяна до ЦК КПУ, в якому йшлося, що «художник О. Петрова є сюрреалістом і їй не можна давати змоги паплюжити

українське мистецтво», вона «зробила наївну спробу вступити до аспірантури Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України. Вчений секретар поважної академічної установи рішуче кинула їй в обличчя: “Данте нас не цікавить”. У такий спосіб «нікчемні», перебуваючи у «лісі самогубців» духу, намагалися дотримуватися букви секретної постанови ЦК КПРС, і тим ще опукліше виказувати усі конструктивні вади радянського «геріону».

А от Москву Данте, здається, цікавив. Один з провідних радянських мистецтвознавців Герман Недошивін питає: «А як ця тема могла народитися у Києві?», на що Петрова відповіла: «Тема народилася не в Києві, а в голові». Ця «вищість» Москви, що пролазила в усі щілини, це «впритул до Москви» замість «геть від Москви», як було стверджено М. Хвильовим у 1920-і, спрацьовувало на певного роду вишкіл українських художників, на формування власного шляху у річищі здорової (або ж хворобливої) гри із атрибутами радянськості.

Чи не написати б її дисертацію про ілюстрування Данте у XIV–XX століттях? Хай і за допомогою здивованого Недошивіна?

За декілька десятиліть книжку за мотивами дисертації видано в Києві (2009) під егідою Італійського інституту культури в Україні, Українського товариства Данте Аліг'єрі й за допомогою *UniCredit Bank* та Стелли Беньямінової. Якщо вдивитись у відтворені в цій книжці ілюстрації, побачимо і афінські театральні маски замість облич атлантів, і якихось Арлекіна з Коломбіною (насправді це Данте з Беатріче), що виказують незвичне авторське ставлення до такого величного явища, як Дантів космос, і знаменитий портрет суворого Данте роботи Гюстава Доре, інтерпретований художньою свідомістю Ольги Петрової – усе це кардинально інша модель прочитання літературного явища, яким є *Divina Commedia*.

Чи не зробити б її реконструкцію мистецького Києва 1990-х у писемний спосіб? Адже зникають персони, які його уособлюють, натомість виникають легенди, що уособлюють його в переінакшеному вигляді. То чи не буде краще, якщо і легенди, і справжнє я

викладу сама? Чи не створити ще один київський міф?

Але такою є доля будь-якого міфу, що його кожний час витворює по-своєму розумом і фантазією непересічних людей, в даному разі – міф про мистецький Київ 1990-х, реконструйований Петровою як свого роду легенда, гідна якщо не переказу, то принаймні писемного карбування й поліграфічного відтворення.

Зараз, коли дехто з читачів двох її книг «Миттєвості приватного життя» (2016) та «Мистецький Київ 1990-х» (2019) зможе впізнати себе – з острахом, із вдячністю, із підозрою, із задоволенням або зі сміхом, – це може сприйматися як така собі хроніка життєвих та мистецьких перебігів. Але чи є можливість у нас перейнятися чи обуритися чимось іншим з недавньої історії, навіть якщо йдеться про комічне? У трактатах Плінія Старшого і Джорджо Вазарі за доби їхнього створення, як і у книгах Петрової, легенда наразі виступає під маскою міфології, але згодом вона неодмінно перетвориться на документ, поза яким уже важко буде щось вигадувати, робити якісь події «легендарними», не рахуючись зі свідченнями нашого автора.

У книжках Петрової, як також і в цій, де оприлюднено корпусно рецензії, відгуки на її праці, з панорамною розлогістю оповідається, як суспільство, що перетворилося на велетенський дискусійний клуб, де кожен диспутант виповідає правду, а істина все одно не віднаходиться, катастрофічно позбувається критеріїв засвоєння, розуміння, передавання культурних традицій, оскільки вони не вкладаються у буттєві виміри, де переважають знелюднена інформація й людський інстинкт. Це зараз вони виглядають саме як інстинкти, що їх треба закарбувати, аби позбутися, та з часом вони набуватимуть сенсу вагомих і неспростованих свідчень про наш час.

Так було завжди: найславетніші діячі у царині національної культури так чи інакше ставали символами для поклоніння і щорічного вшанування, але, на жаль, зараз рідко знайдете навіть освічену людину, яка прочитає напам'ять поетичну строфу з Шевченка чи Лесі Українки, не кажучи вже про з'ясування теоретично-мистецьких засад, зокрема, таких

визначних майстрів як Сергій Параджанов або Іван Драч.

В усіх текстах автор промовляє безпристрасно, безхитрісно, навіть з ноткою безоглядності про зусилля вистояти, не втратити професійну честь, перебороти власні сумніви й острахи, обдарувавши й інших надією та оптимізмом. Нова книга Петрової «про Петрову» з історичною упертістю постане, наче венеційська маска з темних вод Лагуни, перед очима майбутнього історика мистецтва і – ширше – історика культури, що, хочеться вірити, подивується не лише з її жанрової ори-

гінальності, але й синтезу автобіографічності, світоглядності, академічної вишуканості.

Слід вкотре віддати належне й беззмінному спонсоріві видання – Стеллі Беньямінівій, – яка чудово розуміє важливість не лише колекціонування художніх творів сучасних митців, а й дивиться у майбутнє – на те, в якому контексті буде сприйматися сучасний український художник «буремних дев'яностих» по роках і десятиліттях, коли від нього зостануться лише картини, ім'я та згадка у книгах, що їх з винятково літературною майстерністю лишає історії мистецтва Ольга Петрова.